

Branka Šegvić, Anita Runjić-Stoilova

abm.prijevod@gmail.com

Veleučilište Aspira, Split, Hrvatska

arunjic@ffst.hr

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Hrvatska

‘MI’ I ‘ONI’ U INAUGURACIJSKIM GOVORIMA ZORANA MILANOVIĆA

Izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.17234/HDPL.2025.04>

Sažetak

U sociološkom smislu, manipulacija je neopravdana i štetna dominacija jedne skupine nad drugom kojom se potvrđuje društvena nejednakost i usmjerava javno mnijenje u određenom pravcu (van Dijk 2006). Manipulacija je, dakle, komunikacijski čin koji podrazumijeva kontrolu sadržaja diskursa i njegovu interpretaciju s ciljem uspostavljanja kontrole nad sugovornicima ili publici. To je posebno naglašeno u političkom diskursu s obzirom na to koliki utjecaj političko djelovanje ima na javnost. U njemu se često mogu naći strategije manipulacije kojima se ističu polarizirane skupine, odnosno kojima se pozitivno predstavlja sebe, a negativno druge. Često se koriste deiktički izrazi s ciljem isticanja ‘naših’ dobrih postupaka i karakteristika te ‘njihovih’ loših. U semantičkom smislu, biraju se teme kojima se pozitivno prikazuje jedna skupina, a negativno druga. U retoričkom smislu, koriste se hiperbole odnosno eufemizmi te metonimije i metafore koje naglašavaju naše odnosno njihove pozitivne i negativne strane. Takvim se strategijama jača superiornost i vjerodostojnost govornika, a emotivnim izričajem diskreditiraju se protivnici (van Dijk 2006).

S obzirom na navedeno cilj je rada istražiti kako su mehanizmi jezične manipulacije, konkretno izbor teme i figura, korišteni u dvama inauguracijskim govorima Zorana Milanovića (veljača 2020. i ožujak 2025.). Rezultati analize pokazuju da se kontrast ‘mi’/‘oni’ pojavljuje u nekoliko ključnih dijelova u oba govora. U prvom inauguracijskom govoru iz veljače 2020. godine, deiktičkim izrazom ‘mi’ stvara se osjećaj zajedništva i pripadnosti među svim građanima Hrvatske. ‘Mi’ predstavlja narod koji se bori za napredak, opće dobro i jednakost. S druge strane, ‘oni’ su svi koji podupiru loše prakse i podržavaju *klijentelizam, kulturu laži i pohlepe*.

U drugom inauguracijskom govoru iz ožujka 2025. godine, slično kao i u prvom, 'mi' skupina pozitivno je okarakterizirana kao narod kojem je stalo do vlastite zemlje, povijesti, postignuća i izazova. 'Oni' se u diskursu prikazuju kao skupina dionika povezanih s izvanjskim interesima, koji se suprotstavljaju 'našima', ali istodobno su predstavljeni i kao unutarnje prijetnje, u mjeri u kojoj se njihovo djelovanje tumači kao narušavanje unutarnje kohezije i stabilnosti. Izborom konkretnih tema i figura, prije svega metafora, predsjednik Milanović u svojim inauguracijskim govorima oblikuje svoj identitet i identitet svojih sljedbenika, a protivnike postavlja u negativni okvir.

Ključne riječi: inauguracijski govori; mehanizmi jezične manipulacije; metafora; politički diskurs; tema.

1. Uvod

U retoričkom smislu, inauguracijski govori predstavljaju svojevrstan hibrid prigodnoga i političkoga govora. Prigodni i politički govori, uz sudske spadaju u Aristotelovu klasičnu retoričku podjelu na tri vrste govora. Podjela je to prema kriterijima auditorija, teme, funkcije, ambijenta i argumentacije (Aristotel 1989; Charteris-Black 2018; Škarić 2000). Prigodni su govori usmjereni na slavlje, pohvalu, obilježavanje važnih i svečanih trenutaka. Cilj im je pohvaliti osobu ili skupinu kojoj je govor upućen, istaknuti vrijednosti za koje se govornik zalaže, a publika prepoznaje i prihvaća te im je cilj, također, pobuditi emocije (Aristotel 1989: 14–15; Charteris-Black 2018; Meyer i dr. 2008). Inauguracijski govori visoko su estetski stilizirani, odnosno figurativni, ali predstavljaju i važan oblik argumentacije kojim se učvršćuju zajedničke vrijednosti govornika i publike (Perelman i Olbrechts-Tyteca 2008). S druge strane, uloga je političkoga govora uvjeriti publiku u ispravnost određene ideje, politike ili svjetonazora (Schaffner 1996). Politički govori najčešće se realiziraju u parlamentima, na izbornim skupovima, ali i tijekom prigodnih ceremonija. U skladu s navedenim, inauguracijski govori imaju i prigodnu (epideiktiku) i političku (deliberativnu) dimenziju s obzirom na to da se u njima iznosi politički program, potvrđuje institut predsjednika odnosno legitimitet nove vlasti te prigodno obilježava početak novoga mandata. Primjerice Golden i dr. (1992) definiraju inauguracijski govor kao svečani prigodni govor koji se drži na početku predsjedničkog mandata sa svrhom ujedinjavanja publike i predstavljanja vizije za budućnost. Campbell i Jamieson (2008) dodaju da je njegova temeljna svrha simbolično utemeljiti novo vodstvo u kontinuitetu s prošlošću te osigurati legitimitet i

jedinstvo naroda. Može se reći da je inauguracijski govor vrsta političkoga govora s nekoliko različitih funkcija: političkom, simboličkom i povijesnom. On ujedinjuje publiku konstruiranjem zajedničkog identiteta ('mi' je narod), afirmira temeljne vrijednosti i političke principe koji će voditi novu vlast, odaje počast povijesti i pretходnicima, čime osigurava osjećaj kontinuiteta (institucija i demokratskog procesa) te pokazuje razumijevanje institucionalnih ograničenja i obveza koje dolaze s funkcijom (Campbell i Jamieson 2008). U tom smislu, inauguracijski govor nije samo politička izjava, već i ritual prijenosa vlasti kojim novo vodstvo traži povjerenje naroda i potvrđuje vlastitu odgovornost. Inauguracijski govor, dakle, ima ceremonijalnu funkciju, ali i persuasivnu dimenziju. Nerijetko postaje povijesni dokument koji se citira u različitim kulturološkim i društvenim kontekstima.

Inauguracijski govori imaju dugu tradiciju te kulturološku i političku težinu, posebice u Sjedinjenim Američkim Državama. Prvi inauguracijski govor održao je prvi američki predsjednik George Washington 1789. godine¹. Taj se govor smatra temeljem tradicije inauguracijskih govora u zapadnoj političkoj retorici. U različitim političkim i kulturnim kontekstima, tradicija inauguracijskih govora može se razlikovati. U parlamentarnim sustavima, inauguracijski su govori često kraći i manje ritualizirani, a u predsjedničkim sustavima to su svečani događaji koji se pomno planiraju i medijski su jako popraćeni.

Mnogi inauguracijski govori ostali su zapamćeni i citirani, ne samo zbog političkoga sadržaja, već i zbog retoričke snage. U tom smislu, posebno se ističe govor Franklina D. Roosevelta iz 1933. godine, održan za vrijeme Velike depresije, u kojem ističe da je *jedina stvar koje se trebamo bojati sam strah*². Općepoznat je i govor Johna F. Kennedyja iz 1961. s možda najcitiranijom rečenicom iz inauguracijskih govora: *Ne pitajte što vaša zemlja može učiniti za vas, pitajte što vi možete učiniti za svoju zemlju*.³

Kako je već rečeno, inauguracijski govori službeno su obraćanje novoizabranog predsjednika neposredno nakon polaganja prisega. Česte figure, nacionalni

¹ <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-george-washingtons-first-inaugural-speech> (pristup 3. 7. 2025.)

² <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/inaugural-address> (pristup 3. 7. 2025.)

³ <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/inaugural-address> (pristup 3. 7. 2025.)

simboli i povijesne reference intenziviraju dojam svečanosti, ali i daju naslutiti političke prioritete novoizabranog predsjednika. Inauguracijskim se govorima artikulira identitet naroda, izražavaju se kolektivni osjećaji i poziva na jedinstvo (Chilton i Schaffner 2002). Definiranjem vrijednosti i identiteta predsjednika i njegovih sljedbenika konstruira se 'mi' i 'oni' diskurs (van Dijk 2006), posebno karakterističan za politički kontekst. Stoga je cilj ovoga rada istražiti upravo takve jezične izbore kojima se impliciraju pozitivne karakteristike 'nas' i negativne karakteristike 'njih'.

2. Manipulacija i jezični mehanizmi manipulacije

U lingvističkome smislu, manipulacija je oblik komunikacijske kontrole koja nadilazi uvjerljivost, a „utječe na spoznajne modele, uvjerenja i ponašanja slušatelja ili čitatelja“ (van Dijk 2006: 363). Pri tom je važno naglasiti da slušatelji odnosno čitatelji često nisu svjesni niti su pristali na takav oblik manipulacije. Manipulacija je posebno izražena, ali i opasna u političkom diskursu jer je političari, posebnim jezičnim izborima, mogu vješto sakriti od publike (Wilson 2015).

Prema van Dijk (2006: 361), „manipulacija uključuje tri ključne razine: društvenu, kognitivnu i diskurzivnu“. Na društvenoj se razini manipulacija manifestira kao zlouporaba moći. Na kognitivnoj razini, manipulacija utječe na stvarnost primatelja, a na diskurzivnoj podrazumijeva korištenje posebnih jezičnih struktura i strategija za prenošenje manipulativnih poruka (van Dijk 2006). Manipulacija je, dakle, složena jezična pojava koju je nužno tumačiti u društveno-političkom i ideološkom kontekstu, a jezik, u tom kontekstu, nije neutralan medij komunikacije, već alat moći i kontrole. Nadalje, van Dijk (2006) navodi različite mehanizme jezične manipulacije pa govori o strategijama uključivanja i isključivanja kojima govornici biraju informacije koje će predstaviti, a koje izostaviti kako bi se pozitivno predstavilo 'nas', a negativno 'njih'. Kao jedan od mehanizama jezične manipulacije navodi i tematsku organizaciju (u okviru semantičkih makrostruktura), odnosno opisuje način na koji se biraju ideološki važne teme i teme koje usmjerauju pozornost publike. Također, ističe kako se manipulacija očituje i u izražavanju vrijednosnih sudova kroz pozitivno samopredstavljanje i negativno predstavljanje drugih. Ističe i sintaktičke strategije koje uključuju pasivizaciju, nominalizaciju i izostavljanje subjekta čime se prikriva odgovornost za određene radnje. U pragmatičkom smislu, koriste se implikature i pretpostavke kako bi se posredno iznijele tvrdnje i izbjegla izravna odgovornost. Kao stilističke mehanizme jezične mani-

pulacije navodi upotrebu deiktičkih izraza. Wodak (2001) ističe kako zamjenice ‘mi’ i ‘oni’ imaju važnu ulogu u formiranju ideoloških pozicija i uključivanju ili isključivanju iz grupnog identiteta. Van Dijk (2006: 376) spominje i „retoričke mehanizme jezične manipulacije poput uporabe metafora, ponavljanja, hiperbola ili eufemizama“. Charteris-Black (2011: 28) navodi kako se „korištenjem eufemizama, hiperbola, ponavljanja, metafora i emocionalno obojenog jezika pojačava sugestivnost poruke“. U političkom diskursu, metafore emocionalno mobiliziraju publiku te stvaraju osjećaj zajedništva (‘mi’) te distanciraju ‘njih’. Često postaju tematski okvir cijeloga diskursa, odnosno omogućavaju ideološko upravljanje temama (npr. kroz metaforu *obrane* tema postaje sigurnost). Dakle, metafora tematizira diskurs. Iz svega navedenoga proizlazi kako je manipulacija u političkom diskursu višeslojan fenomen u kojem se semantičke, sintaktičke, pragmatičke, stilističke i retoričke strategije sinergijski koriste za jačanje ideoloških narativa i oblikovanje uvjerenja publike.

U političkom diskursu, dihotomija ‘mi’ i ‘oni’ jedan je od najsnažnijih mehanizama ideološke polarizacije i grupne identifikacije. Služi za stvaranje kolektivnih identiteta, legitimizaciju vlastitih stavova i delegitimizaciju stavova protivnika. Van Dijk (1998: 69) opisuje navedeno kao „pozitivno samopredstavljanje i negativno predstavljanje drugih u kojem je skupina govornika (‘mi’) pozitivno okarakterizirana, dok su ‘oni’ negativno opisana prijetnja“. Ovakva se dihotomija provodi uz pomoć ranije navedenih mehanizama jezične manipulacije koji publici omogućavaju da se emocionalno identificira sa „svojima“ istovremeno jačajući strah ili mržnju prema „drugima“. Wodak (2015) navodi kako je diskurzivno isključivanje ključno u političkoj propagandi s obzirom na to da se diskurzivnim isključivanjem ‘oni’ prikazuju negativno, ali im se uskraćuje i glas u političkoj areni. Fairclough (2003) ističe kako se ovakva polarizacija često u medijima predstavlja kao objektivna informacija što samo jača njen manipulativni učinak. Narativ ‘mi’ i ‘oni’ nije samo strategija identifikacije, već i strategija manipulacije kojom se jačaju društvene nejednakosti i koja odražava moć u političkom kontekstu.

3. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj je ovoga rada ispitati kako su odabrani mehanizmi jezične manipulacije, točnije izbor tema i figura, korišteni u inauguracijskim govorima Zorana Milanovića, odnosno kako su mehanizmi jezične manipulacije korišteni za oblikovanje vlastitog i identiteta svojih istomišljenika (‘mi’ diskurs) te za oblikovanje identiteta

protivnika ('oni' diskurs). U tom kontekstu, a oslanjajući se na mehanizme jezične manipulacije (van Dijk 2006) kojima se ističu polarizirane skupine, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje teme predsjednik Milanović bira u svojim inauguracijskim govorima?
2. Kako izborom tema ističe pozitivne/negativne činjenice o 'nama'/'njima'?
3. Koje figure koristi za naglašavanje pozitivnih i negativnih osobina 'nas' i 'njih'?
4. Je li se izborom metafora polarizira društvo i ako da, na koji način?

Izabrani su spomenuti mehanizmi s obzirom na to da u političkom diskursu, a posebno u inauguracijskim govorima, tema određuje ono što je u središtu komunikacije (npr. sigurnost, gospodarski napredak, obrazovanje itd.), dok retoričke figure određuju kako se o temi govori. Iako su u inauguracijskim govorima Milanovića, popisane sve figure, poseban fokus stavljen je na metaforu s obzirom na to da metafore pomažu oblikovati razumijevanje društvene stvarnosti (Lakoff i Johnson 1980), odnosno predstavljaju svijet na određeni način i time značajno utječu na percepciju 'nas' i 'njih'. Osim navedenoga, druge figure isključene su iz istraživanja imajući na umu ograničenja u smislu obujma rada.

4. Metodološki pristup i korpus

Rad se temelji na kvalitativnoj analizi diskursa s elementima kritičke analize diskursa. Također, analiza figura kvantitativno je prikazana. Analizirana su dva (prema van Dijk 2006) mehanizma jezične manipulacije – semantičke makrostrukture, odnosno odabir teme te retoričke figure s posebnim fokusom na metafore. U kontekstu kvalitativne analize, oba mehanizma analizirana su na deskriptivnoj, interpretativnoj i eksplikativnoj razini s ciljem identifikacije i interpretacije društvene manipulacije, odnosno polarizacije i načina na koji se odabirom tema i metafora gradi dihotomija 'mi' i 'oni'.

Materijal za analizu bila su dva inauguracijska govora Zorana Milanovića. Prvi je govor održan 18. veljače 2020. godine u Zagrebu, u Uredu Predsjednika Republike Hrvatske na Pantovčaku. Trajao je približno 9 minuta, a transkribirana verzija obuhvaća 6955 znakova s razmacima, odnosno 5 kartica teksta. Drugi je govor održan na istoj lokaciji, 18. veljače 2025. godine. Trajao je 12 minuta što u transkribiranoj verziji obuhvaća 9817 znakova s razmacima, tj. 7 kartica teksta.

Transkripti inauguracijskih govora preuzeti su s mrežnih stranica Predsjednika Republike Hrvatske.⁴

5. Rezultati i rasprava

5.1. Teme inauguracijskih govora

U skladu s mehanizmima jezične manipulacije koje je popisao van Dijk (2006)⁵, prvi analizirani mehanizam jest tematska organizacija Milanovićevih inauguracijskih govora. Važno je pri tom napomenuti da su rezultatima obuhvaćene samo ideološki važne teme kojima se pomaže izgraditi 'mi' i 'oni' diskurs. Pregled takvih tema za oba inauguracijska govora prikazan je tablicom 1.

Tablica 1. Teme kojima se gradi diskurs 'mi' i 'oni'

TEME KOJIMA SE GRADI DISKURS 'MI' I 'ONI'	
INAUGURACIJSKI GOVOR 2020.	INAUGURACIJSKI GOVOR 2025.
- Institucije	- Dobra i loša vremena
- Razlike u mišljenjima	- Domoljublje
- Budućnost	- Institucije
	- Osobine društva
	- Promjene u svijetu
	- Individualizam i kolektivism

Iz tablice 1 jasno je da je predsjednik Milanović upotrijebio dvostruko više tema za izgradnju diskursa 'mi' i 'oni' u svom drugom inauguracijskom govoru iz 2025. godine. Tema uloge institucija u Republici Hrvatskoj pojavljuje se kao ideološka tema u oba govora. Neizravno se u oba govora pojavljuje i tema domoljublja s obzirom na to da se domoljublje odnosno patriotizam obrađuje i u inauguracijskom govoru iz 2020. godine kada se govori o razlikama u mišljenjima, o čemu će se detaljnije raspraviti dalje u tekstu.

Prva tema koju predsjednik Milanović obrađuje u svom govoru iz 2020. godine jest tema institucija. Navodi kako je potrebna *puna i aktivna podrška vlasti akademskoj i znanstvenoj neovisnosti te neovisnosti sudstva i medija* zato što je takva

⁴ <https://www.predsjednik.hr/vijesti/inauguracijski-govor-predsjednika-republike-hrvatske-zorana-milanovica/> (pristup 1. 11. 2025.)

⁵ Vidi poglavlje 2.

podrška *najčvršća brana tiraniji*. Takvim diskursom implicira se podjela na ‘nas’, koji podržavamo neovisnost institucija, i ‘njih’, koji se u govoru ne imenuju izravno, ali se pozicioniraju kao prijetnja toj neovisnosti. Pritom se nepoštenje i korupcija ne pripisuju izrijekom određenoj skupini, već se konstruiraju kao negativne pojave protiv kojih se znanstvena zajednica, sudstvo i mediji trebaju kontinuirano boriti (*Znanstvena zajednica, sudstvo i mediji moraju, pak, neprestano raditi na usavršavanju mehanizama za borbu protiv nepoštenja i korupcije u vlastitim redovima*), čime se diskurzivno smještaju izvan poželjnog kolektiva ‘nas’.

Osim što su prijetnja neovisnosti institucija, ‘oni’, u kontekstu teme razlika u mišljenjima u prvom inauguracijskom govoru Zorana Milanovića, ne toleriraju različitosti, isključivi su i puni predrasuda (primjer 1).

(1) *Greška je kad zbog razilaženja u stavovima jedni drugima dovodimo u pitanje sumnju, odnosno motivaciju i motive za djelovanje. Svakoga dana borit ću se da tu lošu praksu, da se ljudima osporava patriotizam i dobre namjere u borbi za Hrvatsku, prokazujem. (...) Jer patriotizam je, za razliku od sirovog nacionalizma, kritička privrženost i negacija isključivosti.*

Iz primjera 1 jasno je vidljiva razlika ‘nas’ koji smo patrioti, kritički privrženi domovini i poštujemo drukčija mišljenja te ‘njih’ koji ne toleriraju različitosti, dovode motivaciju osobe u pitanje zbog razlika u mišljenjima i zagovaraju nacionalizam, a upravo se protiv toga, odnosno ‘njih’ Zoran Milanović bori. Predsjednik izravno navodi kako je ‘naša’ glavna odlika uključivost (primjer 2), a to izjednačava s *patriotizmom zasnovanim na najvišim vrijednostima našeg Ustava i ako hoćete puke ljudskosti, a ne na mitovima, prošlim traumama i predrasudama*.

(2) *Danas je naša obaveza i odgovornost u tome da se ni jedan građanin naše države ne osjeća ustrašenim, diskriminiranim ili bilo na koji način isključenim zbog činjenice da je drukčija ili drukčiji. Kad kažem drukčija, mislim i slabija, malobrojnija i to prema više kriterija: rodnom, nacionalnom, socijalnom, vjerskom, spolnom, seksualnom, radnom, dobnom.*

‘Oni’, s druge strane, nisu uključivi i svoje stavove temelje na *prošlim traumama i predrasudama*. ‘Oni’, za razliku od ‘nas’, diskriminiraju *prema više kriterija: rodnom, nacionalnom, socijalnom, vjerskom, spolnom, seksualnom, radnom, dobnom*.

Posljednja tema kojom predsjednik Milanović polarizira i jača ‘mi’ i ‘oni’ dihotomiju jest tema budućnosti. U tom kontekstu, ‘mi’ smo oni koji zagovaramo

dostupno obrazovanje, kulturu, solidarnost i otvorenost, dok su 'oni' socijalno isključivi (primjeri 3, 4 i 5).

(3) *Kultura je otvorenost svijetu, tradicija i suvremena kreativna industrija, ali oduvijek jedan od plemenitijih načina suprotstavljanja socijalnoj isključenosti naših ljudi.*

(4) *Našu Republiku ne čine i nikad je neće činiti samo visokoobrazovani, samo kompetitivni, poduzetni, znanstveno, umjetnički ili sportski nadareni. Hrvatska je domovina nekvalificiranog radnika jednako kao i uglednog akademika.*

(5) *Osnaživanje solidarnosti u društvu, pravednija raspodjela nacionalnog bogatstva i suzbijanje klijentelizma, kulture laži i pohlepe glavni su i najučinkovitiji instrumenti u borbi protiv nejednakosti i daljnjeg klasnog i ljudskog raslojavanja i udaljavanja.*

U navedenim primjerima predsjednik primarno konstruira uključivi kolektivni identitet 'nas', koji obuhvaća društvo u njegovoj raznolikosti, neovisno o obrazovanju, socijalnom statusu ili profesionalnim postignućima. Diskurs je usmjeren na afirmaciju solidarnosti, otvorenosti i društvene kohezije. 'Oni' se pojavljuju tek posredno, kao nositelji negativnih praksi ili vrijednosti, a ne kao jasno imenovana skupina. 'Mi' smo oni koji potičemo kulturu i otvorenost i na taj se način suprotstavljamo 'njima' koji se ne ponašaju kao mi (primjer 3). Njihova zatvorenost i nedostatak kulture dovodi do isključivosti. Među 'nama' ima ljudi svih profila i karakteristika, obrazovanih i neobrazovanih, poduzetnih i nepoduzetnih, talentiranih i netalektiranih (primjer 4), a time predsjednik ponovno ističe 'našu' uključivost i toleranciju, ali istovremeno implicira njihov elitizam. Ovakvim populističkim diskursom predsjednik se identificira s običnim ljudima i profilira sebe kao autentičan, izravan i moralni autoritet. Dakle, legitimizira svoj autoritet, istovremeno osporavajući autoritet neistomišljenika. Primjerom 5 ističu se 'njihove' karakteristike koje je, kako predsjednik kaže, potrebno 'suzbiti' jer 'oni' zagovaraju klijentelizam, kulturu laži i pohlepe, nejednakost i klasno raslojavanje.

Dakle, pomnom organizacijom tema u svojem prvom inauguracijskom govoru, predsjednik Milanović pozitivno predstavlja 'nas', a negativno 'njih', dodatno polarizirajući društvo te legitimizirajući vlastiti i osporavajući autoritet neistomišljenika. 'Mi' iz govora iz 2020. godine zagovaramo jednakost, uključivost i toleranciju, podržavamo kritički i inkluzivan patriotizam te nastojimo izgraditi društvo temeljeno na razumijevanju. S druge strane, 'oni' podupiru loše prakse poput klijentelizma i kulture laži i pohlepe, podržavaju agresivan i isključiv nacionalizam

te se bave podjelama i optužbama za nedostatak patriotizma. Kako predsjednik implicira, protiv ‘njih’ se valja boriti.

Jedna od tema kojom predsjednik u inauguracijskom govoru iz 2025. godine jača kolektivni identitet jest tema dobrih i loših vremena. U tom kontekstu, ‘mi’ smo razuman, pribran i otporan kolektiv, svjestan životnih uspona i padova. Metafora života kao plovidbe morem (primjer 6) služi afirmaciji postojanosti i unutarnje stabilnosti, naglašavaju se poželjne osobine zajednice u cjelini.

(6) *Moramo broditi sa sviješću da život nije samo mirno more i vjetar u jedra. Ta svijest neka nam bude vodilja: ona je čvrsto jamstvo uspravnosti i pribranosti, bez obzira na smjer i bez obzira na jačinu vjetrova i valova.*

(7) *Cilj je da teška vremena ne budu ujedno i dramatična vremena. Također, da se ne prelome najviše preko leđa najslabijih i najmanje zaštićenih, a da od dobrih godina ne profitiraju samo oni koji su najbliže centrima moći, najagresivniji, najkompetitivniji. Nejednakost i korupcija podmuklo nagrizaju socijalnu strukturu poput opake bolesti.*

U primjeru 7 predsjednik dodatno profilira skupinu ‘nas’ navodeći što nam je zadaća u teškim, a što u dobrim vremenima. U teškim vremenima na ‘nama’ je da zaštitimo najslabije i najranjivije, a u dobrima da spriječimo profitiranje ‘njih’. ‘Oni’ nisu izravno okarakterizirani. Definirani su kroz ‘našu’ zadaću da ih spriječimo, a sprječavamo ih jer su blizu centrima moći, najagresivniji su i najkompetitivniji te oni potiču nejednakost i korupciju. ‘Mi’ smo pribrani, stabilni, otporni i ‘naša’ je zadaća da štitimo najslabije i zaustavljamo ‘njih’. Ovakav je diskurs ujedno anti-elitistički i populistički jer se stvara opozicija između običnog naroda i elita te se implicira da elite iskorištavaju i ne razumiju narod.

Govoreći o temi domoljublja, predsjednik Milanović uvodi novu skupinu ‘njih’. ‘Oni’ više nisu samo drugi Hrvati neistomišljenici. ‘Oni’ se pojavljuju i kao *druge države i nacije* koje, za razliku od prve skupine ‘njih’, ne demonizira (v. primjer 8).

(8) *... i nikome osim nas, stvarno stalo do naše zemlje. Vjerujem da su svi dobro namjerni ljudi shvatili tu konstataciju onako kako sam mislio i osjećao. Druge države i nacije, u pravilu, ne žele nam zlo i ne rade protiv nas, ali u izboru između svojih interesa i našeg boljitka, kad do takvog izbora dođe, uvijek će se odlučiti za svoje interese. Pa i naši prijatelji i saveznici. (...) Ovo je poziv da se prestanemo zanositi iluzijama*

da će se netko izvana pobrinuti za nas kad nam bude teško ili kada nam stvarno bude trebalo.

(9) Sve što je Hrvatska postigla zasluga je samo naših ljudi. Prije svega onih koji su dali svoj život i svoje zdravlje u obrani naše slobode. Njima ćemo zauvijek biti dužni i koliko god se trudili – a prisežem da ćemo se truditi! – taj dug nikad ne možemo u potpunosti vratiti. (...) Naša trajna zahvalnost tim ljudima nije ni slava rata, ni trijumfalizam, ni naslada nad nesrećom drugih, poraženih.

Iz primjera 8 zorno je da 'oni' više ne pripadaju hrvatskome narodu, oni nisu nužno negativni ni neprijatelji, ali će staviti svoje interese ispred naših. Ovakvim diskursom, iako profilira 'njih', predsjednik dodatno karakterizira 'nas' jer mi moramo biti realni, ne zanositi se iluzijama i biti svjesni svoga domoljublja, jer samo je nama stalo do nas samih. Profilirajući njih, ističe važnost našeg objektivnog i razumnog pristupa novonastaloj geopolitičkoj situaciji. Istovremeno, primjerom 9 utječe na naš osjećaj pripadnosti narodu, domoljublja i zahvalnosti. Ovaj emotivni dio govora koristi kako bi okarakterizirao 'njih', ovog puta Hrvate koji obranu naše slobode pogrešno shvaćaju kao naslađivanje nad poraženima. Kod teme domoljublja u govoru iz 2025. prvi put se 'oni' raslojavaju u dvije skupine – jednu skupinu, Hrvata neistomišljenika koji ne dijele naše vrijednosti i drugu, naroda koji stavljaju svoje interese ispred naših.

Na temu domoljublja, predsjednik nadograđuje temu institucija, baš kao i u prvom govoru gdje jednako fluidno gradi temu razlika u mišljenjima, odnosno patriotizma i nacionalizma iz teme institucija. U kontekstu teme institucija, gotovo na isti način kao i 2020. godine, još jednom navodi kako se 'mi' zalažemo za neovisnost institucija, jer se tako branimo od samovolje i tiranije (primjer 10).

(10) Samo je nama u interesu da nam institucije budu neovisne, profesionalne i odgovorne, kao i mediji, ili kako to bolje zvuči, novinarstvo. To je, uz ostalo, preduvjet stabilnosti i funkcionalnosti našeg ustavnopravnog poretka i našeg demokratskog sustava. To je jednostavnim jezikom štit od samovolje i tiranije.

U svom drugom inauguracijskom govoru, Zoran Milanović koristi temu osobina društva kako bi veoma eksplicitno opisao 'nas' odnosno 'njih'. U primjeru 11 navodi da moramo biti samokritični i znati svoje slabosti. Ako nismo, onda mrzimo, šovinisti smo, puni nepovjerenja, netolerantni, veličamo mračne epizode povijesti. Drugim riječima, postajemo 'oni'. Definirajući karakteristike 'nas', pred-

sjednik automatski profilira 'njih', jer 'oni' su svi koji ne dijele naše karakteristike, vrijednosti i uvjerenja, iako 'nas' često voli prikazati kao tolerantne i uključive.

(11) *Ključno je da budemo samokritični i kao pojedinci, i kao vlast, i kao društvo. Snaga je u poznavanju vlastitih slabosti i u priznavanju vlastitih stranputica. A gotovo da i nema veće slabosti od mržnje, šovinizma ili nepovjerenja prema onima koji su drukčiji od nas u nekom od brojnih slojeva, a svih ih imamo, identiteta, prema onima koji su slabiji, trenutno ili stalno slabiji. Malo je toga što je tako pogrešno kao veličanje najmračnijih epizoda vlastite povijesti, a svaka ih nacija ima.*

Sljedeća obrađena ideološka tema kojom se jezično oblikuje dioba 'mi'/'oni' odnosi se na promjene u svijetu. Govoreći o toj temi, Zoran Milanović ponovno ističe skupinu 'njih' koji svoje interese stavljaju ispred naših, nazivajući ih *novim gravitacijskim centrima globalne moći*. Iako ih ne karakterizira negativno, koristi ih kako bi postavio zadaće za nas – *da osmislimo nacionalnu politiku koja će najviše doprinijeti našim interesima u tom novom svijetu, u novom kontekstu, u novoj paradigmi*. U primjerima 12 i 13 dodatno razrađuje 'naše' zadaće. Navodi kako je 'naša' obveza da se zalažemo za mir, za diplomatska rješenja. Osim toga moramo biti razumni i promišljeni, a ne povodljivi i paničari kao 'oni'.

(12) *Naša je obaveza prema hrvatskoj povijesti i hrvatskoj budućnosti, prema našim precima i našoj djeci, da se u međunarodnim odnosima zalažemo za mir, za dobrosusjedsku povezanost i za diplomatsko rješavanje konflikata među državama i narodima.*

(13) *Želim da budemo pronicljivi i proračunati. Zdrava skepsa, ništa manje i ništa više. (...) Potrudimo se da razumijemo narav eventualnih ratova budućnosti, pa da o nabavi oružja i opreme razmišljamo iz te perspektive. Nemojmo biti povodljivi i panični.*

Govor završava temom individualizma i kolektivizma. Iako navodi kako je *individualizirano društvo humano i zdravije od onog zasnovanog na nekoj prisilnoj varijanti kolektivizma*, ističe važnost aktivne solidarnosti (v. primjer 14). Kao i u prethodnim primjerima, za solidarnost imamo razlog, a razlog je obrana od 'njih' odnosno od isključenosti i bezosjećajnosti.

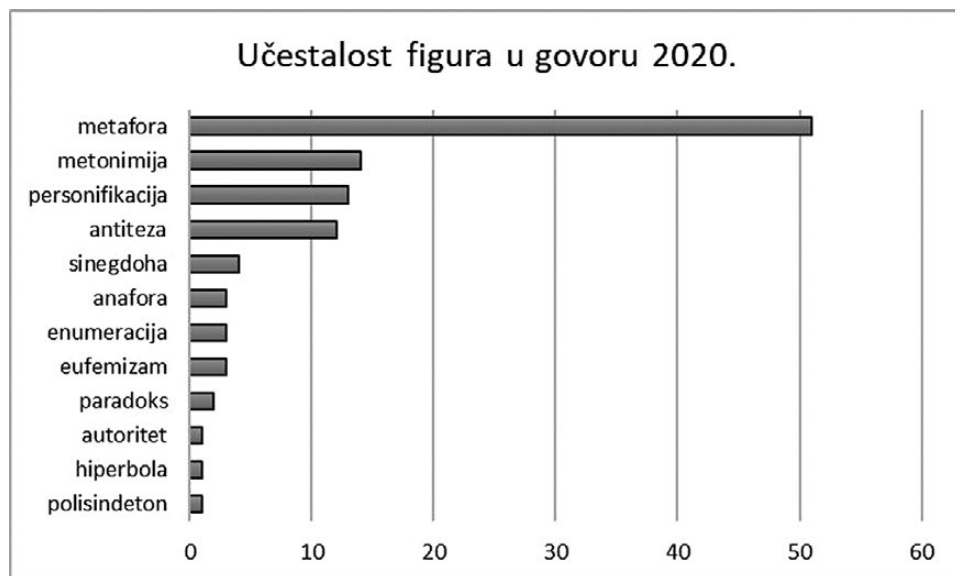
(14) *Važno je da budemo povezani s obitelji, prijateljima, rodbinom, sa susjedima, kolegama, sa zajednicom u kojoj živimo. Od toga se sastoji najžilavija brana socijalnoj isključenosti i letargiji, bezvoljnosti i bezdušnosti. Dobrobit naše zemlje u velikoj mjeri ovisi o spremnosti da brinemo jedni o drugima, neovisno o razlikama i neslaganjima koje postoje, ali koje u svojoj biti i nisu prevelike.*

U inauguracijskom govoru iz 2025. godine, 'mi' smo čuvari svoga identiteta, samo je nama stalo do naše povijesti, institucija i društva, ali smo i odgovorni za vlastitu budućnost. U govoru iz 2025. pojavljuju se dvije skupine 'njih'. Prva skupina 'oni' ista je kao u 2020. godine. 'Oni' ne dijele naše vrijednosti i njihovo postupanje vodi do narušavanja stabilnosti čime se jačaju unutarnje prijetnje. Druga skupina su 'oni' koji su povezani s vanjskim interesima. Vanjski interesi 'njihovi' su interesi i važniji su im od naših.

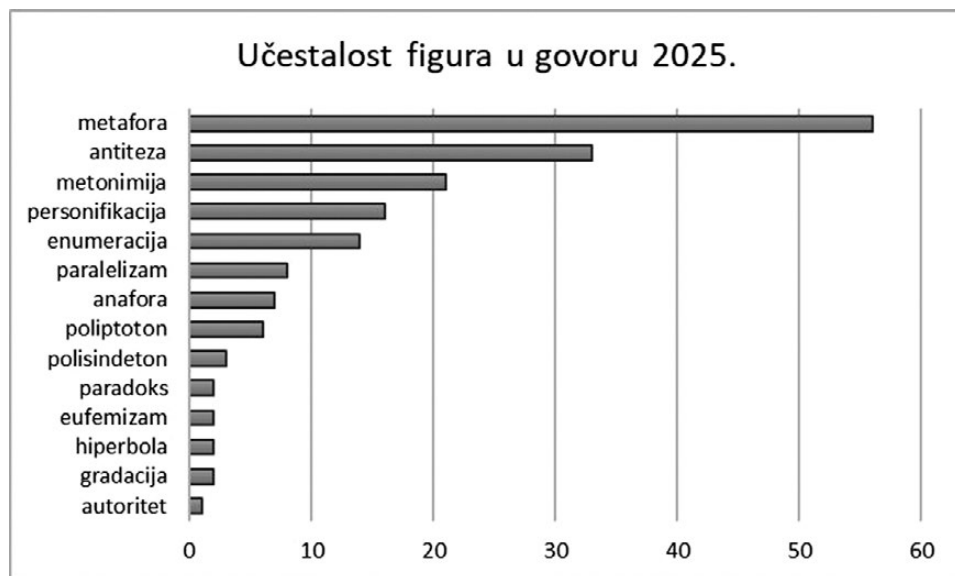
Izborom tema svojih inauguracijskih govora, Zoran Milanović stvara snažnu pripadnost i identitet, ali istovremeno doprinosi sociološkoj i ideološkoj polarizaciji. Izabirući teme institucija, domoljublja, budućnosti, promjena u svijetu, osobina društva, dobrih i loših vremena te individualizma i kolektivizma konstruira se kolektivni identitet 'nas' i 'njih'. Osim toga, predsjednik ovakav izbor tema koristi za emocionalno povezivanje sa skupinom 'mi' i stvaranje osjećaja zajedničkog iskustva. Temama ističe ono što je važno 'nama' – a to je obrazovanje, solidarnost i oprez te promišljene odluke u vanjskoj politici. Legitimira se vlastiti autoritet moralnog vođe, a osporava autoritet protivnika. Stavovi se protivnika delegitimiraju, odnosno prikazuju kao nevažni (npr. kad se govori o podjelama) ili negativni (npr. isključivost i nacionalizam). Protivnike se prikazuje kao elite, a sebe kao dio naroda. Sve to ima za cilj pojednostavniti složene društvene procese u kojima sigurno sudjeluje više od dvije polarizirane skupine – 'mi' (pozitivni) i 'oni' (negativni). Oslikavanjem takvih dihotomija složene se pojave svode na jasnu, prvenstveno emocionalnu opoziciju gdje smo 'mi', u ovom slučaju, solidarni, tolerantni, uključivi domoljubi, a 'oni' korumpirane, isključive i socijalno neosjetljive elite. Publika se tako emocionalno mobilizira te se stvara osjećaj ugroženosti i potrebe za akcijom. To se ističe u oba inauguracijska govora jer Zoran Milanović opisujući 'nas' često objašnjava da se, zagovarajući određene kvalitete i uvjerenja, štitimo, branimo ili suzbijamo 'njih'.

5.2. Retoričke figure u inauguracijskim govorima

Figure su snažan retorički alat koji služi prvenstveno uspostavljanju patosa. Cilj govornika/političara može biti izazvati različite emocije u slušatelja – od samilosti, zadovoljstva, gnjeva, ponosa, slaganja ili neslaganja s govornikovom tezom. U ovome su se radu figure promatrale kao strategije manipulacije kojima se ističu polarizirane skupine 'mi' i 'oni', odnosno figure kojima se pozitivno predstavlja sebe, a negativno druge. Slike 1 i 2 donose prikaz učestalosti figura u obama govorima.

Slika 1. Učestalost figura u inauguracijskom govoru iz 2020. godine

Slika 2. Učestalost figura u inauguracijskom govoru iz 2025. godine

Iz slika je razvidno da je u oba govora učestalost figura približno jednaka. Neke razlike, kao što je pojava paralelizma, poliptotona i gradacije u drugom govoru ili brojnije antiteze (12 u prvom, a 33 u drugom govoru), metonimije (14 u prvom, 21 u drugom govoru) i enumeracije (3 u prvom, a 14 u drugom govoru) mogu se objasniti duljinom drugoga govora; bio je, kako je već rečeno, 3 minute duži, a transkript za oko 3000 znakova obimniji. Metafora i drugi tropi, poput metonimije i personifikacije bili su česti u oba govora. Metonimija se javila 51 odnosno 56 puta, metonimija 14 puta u prvom i 21 put u drugom govoru, a personifikacija 13 i 16 puta. Treba istaknuti veliku učestalost antiteze i enumeracije, posebno u drugom govoru u kojem se antiteza ostvarila u 33 primjera, a enumeracija u 14. Gotove sve navedene figure u ovim govorima mehanizmi su jezične manipulacije. To su, baš kao što i van Dijk (2006) ističe: metafora, ponavljanje, nešto manje hiperbola ili eufemizam, ali i antiteza (koju van Dijk ne spominje), kao i vrste ponavljanja – enumeracija i poliptoton. U daljnjoj analizi, zbog obima rada, izdvojiti će se samo primjeri metafora koji najjače pridonose naglašavanju dihotomije 'mi' i 'oni'. Fokus je u ovom radu na metafori s obzirom na to da se rad bavi i jezičnim mehanizmom semantičkih makrostruktura tj. izborom tema. Metafora se u tom kontekstu nameće kao logičan izbor jer konkretizira temu te, za razliku od drugih figura, strukturira način razmišljanja, a ne samo izražavanja. Često strukturira tematske obrasce, ali i cijele ideološke narative (Lakoff i Johnson 1980; van Dijk 1998).

5.2.1. *Metafora*

Metafore su najučestalija figura u analiziranim inauguracijskim govorima Zorana Milanovića. Njegovi govori pršte metaforikom; u prvom govoru pronađena je 51, a u drugom 56 metafora. Donose se najzanimljiviji primjeri metafora koji produbljuju opreku između dvaju svjetova, dva promišljanja, dvije politike – između 'nas' i 'njih':

(1) *puna podrška vlasti i društva akademskoj i znanstvenoj neovisnosti [...] je najbolja brana tiraniji* (1)⁶

Metafora je ovdje u izrazu *brana tiraniji*. Riječ *brana* ne dolazi u doslovnom značenju (pregrade koja zaustavlja vodu), već se koristi figurativno za označavanje zaštite ili prepreke u društvu. Riječ *tiranija* također se koristi u širem, metaforič-

⁶ Primjeri će biti označeni brojevima 1 i 2, 1 za govor iz 2020., a 2 za govor iz 2025.

kom smislu, ne nužno kao diktatorski režim, nego kao opasnost od gubitka sloboda i istine. Milanović ovom metaforom odvaja dva svijeta, odnosno dva postupanja – s jedne je strane podrška vlasti i društva akademskoj i znanstvenoj neovisnosti kojoj bismo ‘mi’ trebali težiti, a s druge je strane ugrožavanje, kontrola i miješanje vlasti u njihov rad, kako Milanović kaže *tiranija*.

Slične metafore upotrebljava i u drugom govoru (primjeri 2 i 3):

(2) ... *da nam institucije budu neovisne, profesionalne i odgovorne [...] To je jednostavnim jezikom štiti od samovolje i tiranije* (2)

Umjesto riječi *brana* ovdje koristi riječ *štit*, a izraz *štit od samovolje i tiranije* metafora je koja pravosuđu i demokratskom sustavu daje ulogu zaštitnika i obrambenog mehanizma protiv koncentracije i zlouporabe moći. Ovom se rečenicom implicira da postoji opasnost od samovolje i tiranije što bi bila kritika vlasti, pa iako nije izravno imenovana, oni koji se poistovjećuju s njom mogu to doživjeti kao napad. Izjava može produbiti polarizaciju na ‘mi’ i ‘oni’, jer oni koji smatraju da su institucije već neovisne mogu reći da ih optužuju za tiraniju, dok drugi mogu reći da napokon netko progovara protiv zlouporaba moći.

(3) ... *povezanost sa zajednicom u kojoj živimo najžilavija je brana socijalnoj isključenosti i letargiji* (2)

Brana je kako je već rečeno metafora za zaštitu, prepreku i otpornost. Ovdje može označavati otpornost prema fragmentaciji društva, jer *najžilavija brana* implicira element društva koji održava koheziju, smanjuje sukobe i neutralizira ekstremne podjele. Poruka zbog toga može djelovati motivirajuće i može se koristiti za jačanje identiteta zajednice naspram onih koji se osjećaju isključeni ili marginalizirani. Istovremeno, metafora ukazuje da bez aktivnog djelovanja ili zaštitnih mehanizama društvo može kliznuti u letargiju što dodatno produbljuje jaz među različitim slojevima.

(4) *neprestano raditi na usavršavanju mehanizama za borbu protiv korupcije i pogrešaka u vlastitim redovima* (1)

Izraz *usavršavanje mehanizama* ne odnosi se doslovno na fizičke uređaje ili strojeve, nego se figurativno odnosi na metode, procedure i unutarnje sustave djelovanja institucija i pojedinaca u hrvatskom društvu. *Mehanizmi* (ili *instrumenti*,

metafora koju Milanović koristi i u nekim drugim primjerima) u ovom su kontekstu, dakle, metafora za institucionalne procese kojima se sprječava korupcija i ispravljaju pogreške. *Borba* je klasična ratna metafora, često korištena u političkom i javnom govoru. Naravno, ovdje se ne misli na fizičku borbu, već se figurativno prikazuje napor institucija u suzbijanju negativnih pojava (u ovom primjeru *korupcije*, na drugim mjestima u govoru *nejednakosti*). Milanović ovim metaforama naglašava ozbiljnost problema u društvu – jačanje korupcije, nejednakosti, personificiranih u neprijatelja ('njega, njih') protiv kojega 'mi' trebamo aktivno djelovati.

(5) *pitanje izravne nadležnosti ili sunadležnosti predsjednika proizlazi iz duba našeg Ustava* (1)

Ovdje metafora *dub našega Ustava* pomaže istaknuti da Ustav nije samo mrtvo slovo na papiru već da nosi određenu životnu snagu, temeljne vrijednosti i vrhovni autoritet koji treba oblikovati našu državu i društvo. Propitivanja o odgovornosti hrvatskoga predsjednika koja su polarizirala hrvatsko društvo ovime se proglašavaju nevažnima, neutemeljenima i nehrvatskima, jer u Ustavu sve jasno stoji. 'Mi' ćemo Ustav poštivati, a s druge strane ostaju 'oni' koji će ga i dalje propitivati. Dakle, implicitno se kroz temu predsjednikovih nadležnosti društvo dijeli.

(6) *što bude širi i nijansiraniji taj spektar privrženosti Hrvatskoj, to će naša zemlja biti sretnije mjesto za život* (1)

Riječ *spektar* pripada semaničkom polju fizike (npr. svjetlosni spektar), ali se ovdje koristi metaforički da označi različite oblike i nijanse ljubavi prema domovini. U drugom dijelu rečenice *sretnije mjesto* figurativan je izraz za društvo s više slobode, tolerancije, razumijevanja i kvalitete života. Ako ćemo 'mi' biti lojalni i privrženi svojoj državi, onda će 'naša' država biti sretnije mjesto za život. Jasno je da će biti i nekih 'njih' koji to neće biti, ali ako 'mi' u svojim nastojanjima budemo u većini, Hrvatska će iz učmalosti, korupcije, nejednakosti prerasti u bolje mjesto za život.

(7) *patriotizam, naravno, podrazumijeva neizbrisivo sjećanje i vječnu zahvalnost onima koji su poginuli i patili za našu slobodu* (1)

Sjećanje se ne može doslovno izbrisati kao tekst na papiru, pa je ovaj izraz metafora za trajnu, duboku i emotivnu uspomenu. Pridjev *neizbrisivo* naglašava vječ-

nost, tj. duboku ukorijenjenost te uspomene u kolektivnoj svijesti naroda. S druge strane, vječnost simbolizira i stalnu moralnu obvezu sjećanja. Kako zahvalnost ne može biti doslovno *vječna*, pa je ovo i hiperbola koja izražava beskrajno poštovanje i dug prema žrtvama. Cijela slika odnosi se na patriotizam, odnosno ‘nas’ koji smo patrioti s pretpostavkom da ‘oni’ drugi koji nemaju neizbrisivo sjećanje i vječnu zahvalnost to nisu.

Sličnu metaforu ima i u drugom govoru:

(8) *Naša trajna zahvalnost ljudima koji su nas spasili od agresorskog pokoravanja [...] je oda slobodi i podsjetnik za što smo sve sposobni kao nacija kad nas vode plemeniti motivi...* (2)

I ovdje je ‘naša’ zahvalnost vječna, trajna, implicira zajednički stav i čini nas domoljubnom nacijom. *Oda slobodi* je metafora koja zahvalnost uspoređuje s pjesničkim djelom, što joj daje visoki, gotovo uzvišeni karakter.

(9) *naša budućnost ovisi, [...] o aktivnoj vjeri u to da je znanje ključ ispunjenijeg i uspješnijeg života* (1)

Znanje se uspoređuje s fizičkim predmetom – ključem. On je alat za otključavanje vrata kao što znanje figurativno otvara put boljoj budućnosti – osobnom razvoju, uspjehu i zadovoljstvu. Ova metafora često se koristi u obrazovnim i društvenim kontekstima. I pojam *vjera* ovdje nije religijski, nego metaforičan – označava povjerenje, uvjerenje, posvećenost ideji. Također, riječ *aktivna* pridaje apstraktnoj ideji (*vjeri*) sposobnost da djeluje i pokreće, što je personifikacija. Nema dvojbe da ‘mi’ koji želimo bolju budućnost vjerujemo da se do nje dolazi znanjem.

(10) *... suzbijanje kulture laži i poblepe...* (1)

Ne postoji doslovna *kultura laži*, izraz se ovdje odnosi na sustav vrijednosti i ponašanja u kojem je neistina postala društveno prihvaćena, normalizirana i institucionalizirana. Dakle, to je metafora za društvene prilike u kojima ‘oni’ laž ne doživljavaju kao moralni prijestup, nego kao način funkcioniranja (‘oni’ su dio politike, medija, ekonomije, pa i svakodnevnih odnosa). ‘Njima’ istina gubi društvenu vrijednost, a manipulacija postaje sredstvo moći. To nije nešto čemu ‘mi’ težimo i pripadamo i zalagat ćemo se protiv toga.

(11) *Naša Republika treba svakog čovjeka i svaki čovjek u Hrvatskoj mora dobiti priliku da pronađe svoj put i svoje mjesto, da dostojanstveno živi od svog poštenog rada. Ovo je kuća za sve nas. Za sve nas. [...] i za one koji će se vratiti svojoj kući.* (1)

Metafora *kuća* u političkom govoru gotovo uvijek označava državu, narod, zajednicu i kulturni identitet. Ta je „metaforička tradicija“ jako duga (Vančura 2025: 16). Metafora *kuće* i *zidova* jako je česta u govorima zapadnjačkih političara, primjerice Donalda Trampa, i opisuje se kao „koncept sigurnosti“ (Vančura 2025: 16). Izrazom *kuća za sve nas* (koji koristi i u drugom inauguracijskom govoru) Milanović naglašava uključivost, zajedništvo i jednakost svih građana. Svi 'mi' pripadamo toj kući, odnosno *svatko tko želi dostojanstveno živjeti od svog poštenog rada*. Dio ovog odlomka *pronaći svoj put i svoje mjesto* metafora je društvene integracije – svatko ima pravo pronaći ulogu u društvu kroz rad i doprinos. U drugom dijelu odlomka otvara drugu dimenziju – upućuje na one koji su otišli (fizički, ideološki, politički) i trebali bi se vratiti. Poruka može biti poziv na pomirenje, društvo je otvoreno i za one koji su iz njega otišli. Svatko ima svoje mjesto, nema 'drugih'. Ako se *kuća* shvati kao država ili nacija, tada se odlomak može čitati kao poruka o pripadnosti i lojalnosti. *Naša Republika i svaki čovjek u Hrvatskoj* sugeriraju zajednicu koja ima granice (političke i simboličke). Iako formulirana inkluzivno, izjava može pojačati podjele između 'pravih' i 'onih drugih', onih koji toj kući, Republici pripadaju i koji se uklapaju u normu: rade, doprinose i žive *poštenim radom*, te onih koji joj ne pripadaju. Implicitno to mogu biti politički neistomišljenici, imigranti, nezaposleni, marginalizirani i sl.

U drugom inauguracijskom govoru kroz cijeli jedan odlomak prožima se metafora *mora* u raznim varijacijama. Milanović njome gradi snažan simbolički okvir života kao plovidbe. Tako nalazimo:

(12) *U životu nacije ili države, kao i u životu pojedinca, neizbježna je izmjena dobrih i loših vremena, tmurnih i vedrih dana. Moramo broditi sa sviješću da život nije samo mirno more i vjetar u jedra [...]; Ta svijest nek nam bude vodilja [...] bez obzira na smjer i jačinu vjetrova i valova.* (2)

Ovaj se odlomak može tumačiti kao pomorsku metaforu političke zajednice. Glagol *broditi* figurativno znači kretati se kroz život, nositi se s izazovima, baš kao što brod plovi morem i suočava se s olujama. Njime se implicira zajedničko putovanje, a politička zajednica (država, narod) zamišljena je kao posada na istom

brodu. *More, vjetrovi i valovi* simboliziraju krize, vanjske pritiske, političke protivnike, ekonomske nestabilnosti ili društvene sukobe. *Svijest i vodilja* predstavljaju zajedničke vrijednosti, političku zrelost ili ideološki kompas koji omogućuje preživljavanje tih izazova. ‘Mi’ smo oni koji su na brodu, koji dijele svijest, prihvaćaju vodilju i spremni su izdržati oluje. ‘Oni’ su implicitni i neimenovani, ali važno je da ‘oni’ nisu ljudi na brodu, nego sile koje djeluju izvana ili oni koji ne prihvaćaju zajednički smjer.

(13) *Važan cilj je da se teška vremena ne prelome najviše preko leđa najslabijih i najmanje zaštićenih* (2)

Milanović koristi izraz *prelomiti preko leđa* u figurativnom smislu u značenju nanošenja štete, pritiska ili nepravde najslabijim članovima društva. Metaforom ilustrira kako teret problema društva često pada na one najranjivije, najmanje zaštićene, odgovornost i posljedice bi trebalo ravnomjerno raspodijeliti. Naglašavanjem pasivne patnje onih koji nemaju moć odlučivanja Milanović implicitno osuđuje i aludira da je to često bilo tako zbog ‘onih drugih’ (moćnih, neosjetljivih, odgovornih za patnju drugih) i da će ‘on’, odnosno ‘mi’ (pošteni) paziti da se to ne dogđa.

(14) *Nejednakost i korupcija podmuklo nagrizaaju socijalnu strukturu poput opake bolesti* (2)

Nejednakost i korupcija prikazani su kao bolest koja polako uništava društvo, personificirani su. Riječ *nagrizaaju* dodatno dočarava proces propadanja i uništavanja. Ova metafora snažno prenosi opasnost koju te pojave predstavljaju za društvo, a ‘mi’ ne želimo živjeti u takvom društvu. I ovakva univerzalna kritika može postati politička interpretacija, jer implicitno imenuje krivca. Publika često prepoznaje ili pretpostavlja tko se smatra odgovornim za nejednakost i korupciju. Oni koji se osjećaju prozvanima (npr. vladajuća elita, određene društvene skupine) mogu to shvatiti kao optužbu, dok će drugi to doživjeti kao moralnu osudu ‘onih drugih’. S druge strane metafora *opake bolesti* pojačava patos, odnosno emocionalni naboj – korupcija i nejednakost nisu samo problemi, nego „bolest društva“. U polariziranom kontekstu, ta retorika može pridonijeti moralnom razdvajanju: jedni su „zdravi“ i „čisti“, a drugi „bolesni“ ili „pokvareni“.

(15) *Teško da ima većeg kukavičluka od osporavanja domoljublja* (2)

Ovdje se *kukavičluk* koristi kao figurativni izraz za nešto što je izuzetno nečasno i nemoralno. Domoljublje se smatra neupitnom vrijednošću i temeljem identiteta, a onaj tko ga osporava pokazuje nedostatak hrabrosti, poštenja ili morala. Metaforički i retorički, rečenica ne samo da brani domoljublje – ona moralno diskvalificira svakog tko ga preispituje. Dakle, u njoj se ne postavlja prostor za dijalog, nego se unaprijed definira tko je „moralno ispravan“ i „pravi domoljub“, a tko „kukavica“. Ovom rečenicom Milanović učvršćuje binarnu podjelu društva na 'mi' koji volimo domovinu naspram 'oni' koji je napadaju.

(16) *Čini se da su se pojavili i očito se javljaju novi gravitacijski centri globalne moći, koje se ne može ignorirati u oblikovanju **slike budućeg svijeta**. Na nama je da osmislimo nacionalnu politiku koja će najviše doprinijeti našim interesima u tom novom svijetu, u novom kontekstu, u novoj paradigmi.* (2)

Slika svijeta nije doslovna slika ili fotografija, već način kako zamišljamo buduće globalne odnose, način razumijevanja i planiranja budućnosti. Dakle, riječ je o metafori za konceptualizaciju i strateško promišljanje svijeta u nastajanju. Implicitna opreka 'nas' i 'njih' ovdje se može protumačiti u tome što smo 'mi' spremni za oblikovanje novog svijeta, u kojem ćemo napredovati i ostaviti 'njihov' stari svijet iza sebe.

(17) *Mir, sigurnost i dostojanstvo hrvatskih ljudi ne mogu i neće **biti žrtva** ničijih privatnih ambicija ili fiksacija* (2)

Izraz *biti žrtva* ovdje je metafora; ne radi se o doslovnoj žrtvi, već o figurativnom načinu da se izrazi ideja da se temeljne vrijednosti ne smiju žrtvovati zbog osobnih interesa. Apstraktne vrijednosti *mir, sigurnost i dostojanstvo* personificirane su, one mogu stradati, dakle, prikazane su kao žrtve konkretnih (negativnih) ljudskih postupaka. Suprotstavljaju se ovdje te vrijednosti koje 'mi' štitimo onome što im prijete – 'njihovim' *privatnim ambicijama i fiksacijama*. Stvaranjem ove tenzije između dobra i zla Milanović pojačava svoju političku poruku.

(18) *Nema potrebe da se ishitreno **guramo u prve redove** u stvarima na koje ne možemo utjecati...* (2)

Izraz *gurati se u prve redove* ne označava doslovno kretanje u prostoru, već je metafora za nastojanje da se bude među prvima u političkim ili međunarodnim inicijativama, često bez stvarnog utjecaja ili koristi. Metafora priziva slike iz vojno-

ga konteksta ili javnih događaja, prosvjeda i nosi značenje aktivnog izlaganja, inicijative i hrabrosti, dok poruka govornika implicira poziv na suzdržanost ili povlačenje. Ovom se metaforom u najširem smislu pokazuje napetost između razboritosti i rezignacije: kada se poziv na smirenost koristi da bi se izbjegla konfrontacija, to može prikriveno jačati polarizaciju, jer „smiruje“ jedne, a „utišava“ druge.

(19) *Politički avanturizam i slijepa sljedba znali su Hrvate u prošlosti stajati* (2)

Stajati ovdje znači ‘koštati’, odnosno donijeti posljedice, gubitke i žrtve. Izraz *politički avanturizam* je također metafora: označava nepromišljeno, impulzivno političko ponašanje koje vodi u opasnosti. Metafora *slijepa sljedba* označava nekritičko praćenje tuđih politika ili ideologija, dakle prikazuje pasivnost i gubitak autonomije. Obje metafore zajedno prikazuju opasnosti ekstremne impulzivnosti i nekritičkog konformizma, što je tipično pokretač polarizacije. Kada se ljudi slijepo drže ideja ili vođa, oni često isključuju kritičare. Time se polarizacija produbljuje: aktivni vođe nasuprot pasivnih sljedbenika, „naši“ nasuprot „njihovi“. Frazom *znali su Hrvate u prošlosti stajati* Milanović koristi povijesni kontekst za moralno upozorenje. Ova vrsta retorike često stvara emocionalni naboj: podsjeća društvo na propuste prošlosti, što može mobilizirati jednu grupu i obeshrabriti drugu, tj. indirektno pojačati podjele.

(20) *Želim da budemo pronicljivi i proračunati. [...] Potrudimo se da razumijemo narav eventualnih ratova budućnosti, pa da o nabavi oružja i opreme razmišljamo iz te perspektive. Nemojmo biti povodljivi i panični: to nikad nisu dobri saveznici, nikada u odlučivanju, a naročito ne u zanimljivim i turbulentnim vremenima koja se događaju i u kojima sudjelujemo.* (2)

Povodljivost i panika su metaforički prikazani kao loši „saveznici“ – tj. ono što bi teoretski moglo odmagati u rješavanju izazova. Oni čak ugrožavaju društvo ili pojedinca. Metafora personificira emocije i ponašanja prikazujući ih kao pokretače koji mogu utjecati na ishode. Njome se društvo implicitno dijeli na ‘one koji razmišljaju’, koji su *pronicljivi i proračunati* i ‘one koji slijepo reagiraju’, *povodljivo i panično*. U polariziranom kontekstu, ova podjela može jačati osjećaj moralne superiornosti kod smirenih i kritičkih, dok se „paničari“ označavaju kao problematična skupina.

(21) *Individualizam se etablirao kao motor zapadnog kapitalističkog svijeta* (2)

Ovdje se apstraktni društveni princip *individualizam* personificira kao motor – nešto što pokreće društvo i daje energiju ekonomiji i kulturi. *Motor* implicira pokret, dinamiku i energiju, dakle metafora je za pokretačku snagu. Naglašavanjem individualizma mogu se pojačati društvene podjele, jer privilegirani pojedinci mogu napredovati, dok oni koji su slabiji ili marginalizirani ostaju izvan „motora društva“. Figurativno predstavljeni „motor“ implicira dominaciju jednog pristupa (individualizma) nad kolektivnim vrijednostima. U društvima u kojima postoji snažan naglasak na zajedništvu, ovo može biti izvor ideološke polarizacije: „ja vs. mi“, „sloboda pojedinca vs. dobro zajednice“.

(22) *Nevolje će proći bezbolnije uz spoznaju da nismo zaboravljeni na nekoj hladnoj vjetrometini... To je najučinkovitije sredstvo za rastjerivanje straha od nepredvidive sutrašnjice, od jeze bezličnosti* (2)

Hladna vjetrometina označava mjesto napuštenosti, nelagode i nesigurnosti. Metafora stvara snažnu sliku ekstremne društvene izolacije i ranjivosti: osjećaj da te nitko ne vidi, ne čuje, da si odbačen. *Strah* i *jeza* su personificirani kao neprijatelji ili nevidljive sile. *Bezličnost* se prikazuje kao nešto što može izazvati jezu, gotovo fizičku nelagodu. Ovdje simbolizira otuđenje, gubitak identiteta, dehumanizaciju društva. *Rastjerivanje* sugerira aktivnu borbu protiv tih negativnih emocija, gdje zajedništvo i solidarnost djeluju kao zaštitnici. *Nepredvidiva sutrašnjica* personifikacija je budućnosti – prikazuje se kao nepoznata, potencijalno prijeteća sila. Metafore naglašavaju zajedništvo i pripadnost, što se suprotstavlja društvenoj fragmentaciji i polarizaciji. Milanović implicitno poručuje da bez obzira na razlike, nismo sami i metaforičkim jezikom aktivno usmjerava društvo prema inkluziji, smirujući ekstremne podjele.

6. Zaključak

Inauguracijski govori predstavljaju hibrid prigodnog i političkog govora. Oni su istovremeno visokostilizirani, odnosno figurativni, ali predstavljaju i važan oblik argumentacije kojim se učvršćuju zajedničke vrijednosti govornika i publike (Perelman i Olbrechts-Tyteca 2008). S obzirom na to da se drže na početku predsjedničkog mandata, pomno se planiraju i pod povećalom su javnosti. Svjesni retoričke i političke snage toga trenutka, inauguracijski govori mogu, kao što pokazuje analizirani primjer predsjednika Milanovića, mehanizmima jezične manipulacije postaviti okvir za daljnju polarizaciju društva.

U kontekstu semantičkih makrostruktura, odnosno odabira tema, rezultati istraživanja pokazali su kako predsjednik Milanović koristi ideološki važne teme kojima se pomaže izgraditi ‘mi’ i ‘oni’ diskurs. Na primjer, 2020. godine koristi teme institucija, razlika u mišljenjima i budućnosti, a u govoru iz 2025. ponavlja temu institucija te uvodi teme dobrih i loših vremena, domoljublja, osobina društva, promjena u svijetu te individualizma i kolektivismu. Ovim temama ističe ono što je važno ‘nama’ (obrazovanje, solidarnost, tolerantnost i mudre odluke), za razliku od onoga što biraju ‘oni’ (podjele, isključivost i nacionalizam).

Istraživanje je pokazalo da predsjednik Milanović u svojim inauguracijskim govorima koristi figure kao strategije manipulacije kojima se ističu polarizirane skupine ‘mi’ i ‘oni’. Koristi brojne stilske figure: metaforu, metonimiju, personifikaciju, antitezu te razna ponavljanja i enumeracije. Najučestalija figura jest metafora kojom dodatno produbljuje opreku između dvaju svjetova s obzirom na to da metafora, osim jezične, oblikuje i društvenu stvarnost te dodatno jača ideološki narativ.

Sve navedeno upućuje na to da inauguracijski govor ne funkcionira samo kao ceremonijalni čin, nego i kao diskurzivni prostor u kojem se uspostavljaju vrijednosni i identitetski okviri s potencijalno dugoročnim društvenim učincima. Istodobno, analiza pokazuje opasnost od pomno promišljene uporabe mehanizama jezične manipulacije. Stoga je kritičko proučavanje mehanizama jezične manipulacije važno za razvoj kulture političke komunikacije i javne svijesti o njihovu društvenom utjecaju.

Literatura

- Aristotel (1989) *Retorika*. Zagreb: Naprijed.
- Campbell, Karlyn Kohrs; Jamieson, Kathleen Hall (2008) *Presidents Creating the Presidency: Deeds Done in Words*. Chicago: University of Chicago Press.
- Charteris-Black, Jonathan (2011) *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, Jonathan (2018) *Analysing Political Speeches, Rhetoric, Discourse and Metaphor*. London: Palgrave.
- Chilton, Paul; Schaffner, Christina (2002) *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Fairclough, Norman (2003) *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.

- Golden, James L.; Berquist, Goodwin Fauntleroy; Coleman, William E. (1992) *The Rhetoric of Western Thought*. Dubuque: Kendall Hunt Publishing.
- Lakoff, George; Johnson, Mark (1980) *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Meyer, Michael; Carriglio, Manuel Maria; Timmermans, Benoît (2008) *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput.
- Perelman, Chaïm; Olbrechts-Tyteca, Lucie (2008) *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Schaffner, Christina (1996) „Political speeches and discourse analysis.“ *Current Issues in Language & Society* 3 (3): 201–204.
- Škarić, Ivo (2000) *Temeljni savremenog govornišтва*. Zagreb: Školska knjiga.
- van Dijk, Teun A. (1997) „Political Discourse and Ideology.“ *Discourse Studies* 1 (2): 145–177.
- van Dijk, Teun A. (1998) *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- van Dijk, Teun A. (2006) „Discourse and Manipulation.“ *Discourse & Society* 17 (3): 359–383.
- Vančura, Alma (2025). „Walls, borders, and the rhetoric of fear: A longitudinal study of Trump’s campaign addresses.“ *Res Rhetorica* 12 (3): 32–51.
- Wilson, John (2015) *Talking with the President: The Pragmatics of Presidential Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Wodak, Ruth (2001) „The Discourse-Historical Approach.“ U *Methods of Critical Discourse Analysis*, ur. Wodak, Ruth; Meyer, Michael, 63–94. London: Sage.
- Wodak, Ruth (2015) *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. London: Sage.

‘Us’ and ‘Them’ in Zoran Milanović inaugural speeches

Abstract

In a sociological sense, manipulation represents an unjustified and harmful domination of one group over another, through which social inequality is reinforced and public opinion is directed in a particular way (van Dijk 2006). Manipulation is, therefore, a communicative act that entails the control of discourse content and its interpretation, with the aim of establishing control over interlocutors or the audience. This is particularly evident in political discourse, given the significant

influence that political activity exerts on the public. Such discourse often features manipulation strategies that emphasize polarized groups, that is, strategies that positively portray oneself while negatively portraying others. Deictic expressions are frequently used to highlight ‘our’ good actions and qualities and ‘their’ bad ones.

In semantic terms, topics are chosen to present one group positively and the other negatively. In rhetorical terms, hyperboles, euphemisms, metonymies, and metaphors are employed to emphasize the positive and negative traits of ‘us’ and ‘them.’ Such strategies reinforce the speaker’s superiority and credibility, while emotional expression serves to discredit opponents (van Dijk 2006).

In light of the above, the aim of this paper is to examine how linguistic manipulation mechanisms – specifically the choice of topics and rhetorical figures – are used in two inaugural speeches by Zoran Milanović (February 2020 and March 2025). The results of the analysis show that the contrast between ‘we’ and ‘they’ appears in several key parts of both speeches. In the first inaugural address from February 2020, the deictic expression ‘we’ creates a sense of unity and belonging among all Croatian citizens. ‘We’ represents the people who strive for progress, the common good, and equality. On the other hand, ‘they’ are all those who support poor practices and uphold clientelism, a culture of deceit, and greed.

In the second inaugural speech from March 2025, similar to the first, the ‘we’ group is positively characterized as a nation that cares about its own country, history, achievements, and challenges. ‘They’, on the other hand, represent external actors who often place their interests above those of Croatia, as well as internal threats that may undermine internal cohesion and stability. Through the selection of specific topics and rhetorical figures – above all metaphors – President Milanović, in his inaugural speeches, shapes both his own identity and the identity of his followers, while framing his opponents negatively.

Keywords: inaugural speeches; mechanisms of linguistic manipulation; metaphor; political discourse; topic.